

MUHTARNÂME

Ferîdüddîn Attâr

Hazırlayan ve Çeviren:
Fatma Kopuz Çetinkaya

SUNUŞ

İran edebiyatının önemli sûfi şair ve yazarlarından Ferîdüddîn Attâr mesnevi, kaside, gazel, rubai ve tercii gibi çeşitli nazım türlerindeki metinlerle oluşturduğu çok kıymetli eserler kaleme almıştır. Bu eserlerin bir kısmı birçok kez Türkçeye tercüme edilmiştir. *Tezkiretül-evliyâ*, *Mantıkût-tayr*, *Esrâr-nâme*, *İlahinâme*, *Pendnâme*, *Musibetnâme* çeşitli zamanlarda dilimize kazandırılmış eserlerindedir. Ülkemizde beğeni ve ilgiyle okunan Attâr, Türk edebiyatında da pek çok şair ve yazara ilham kaynağı olmuştur. Özellikle tasavvuf alanında hem kendi zamanında hem de sonrasında büyük bir etkiye sahiptir.

Elinizdeki eser *Muhtarnâme*, baştan sona rubailerden oluşur. Attâr, eserine verdiği bu isimle *Muhtarnâme*'yi âdetâ “seçkin rubailerden oluşan bir mektup” olarak bizlere sunmak ister. Klasik bir divan tertibi üzerine tevhit, naat ve ashaba deyişle başlayan eser elli farklı konu başlığından ve 2088 rubaiden oluşur. Rubailerini duygu dolu coşkulu bir dille ifade eder. Hissettiği yoğun duyguları çeşitli sanatlarla aktarmaya çalışır. Genel çerçevede sembolik bir üsluba sahip olduğunu söylemek mümkündür. Hikâyeleştirerek, çeşitli nesne veya varlıkları konuşturnarak insan zihninde canlı bir resim oluşturmaya çalışır. İçten, anlamsal açıdan bazen zorlayıcı bazense çok anlaşılır olan, soyut kavramları somutlaştırarak aktarmaya çalışan kendine özgü bir ifade biçimi vardır. Bu özelliği ise kendisinin yıllardır ilgiyle okunan şair ve yazarlardan olmasını sağlamıştır.

Bu çeviri 2012 yılında Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda “Ferîdüddîn Attâr ve Muhtarnâme'sinin Türkçe Çevirisi” adıyla tarafımdan hazırlanan yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek yayıma hazırlanmış halidir.

Tercümede esas alınan metin Muhammed Rızâ Şefî-i Kedkenî tarafından hazırlanıp Tahran'da (1386 hş.) basılan eserdir. Çalışma esnasında Farsça metne sadık kalınmış ve çeviri düzyazı olarak değil dörtlük şeklinde verilmiştir. Eser, dilimize kazandırılmış ilk tercümesi olması bakımından şahsım için ayrı bir öneme sahiptir. Tercüme esnasında değerli vaktini ve emeğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof.

Dr. Veyis Deęirmenay'a ve maddi manevi destekte bulunan kıymetli eşim Dr. Gökhan etinkaya'ya şükranlarımı sunarım. Titizlikle tekrar tekrar okuma yapılmış olmasına rağmen hatalar olabilir. Eksiklik ve kusurların bağışlanmasını dilerim.

Dr. Fatma Kopuz etinkaya
Ankara, 2023

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 7

Birinci Bâb: Yüce Allah'ın Tevhidi Hakkında / 9

İkinci Bâb: Peygamberlerin Efendisi'ne (s.a.v.) Naat / 27

Üçüncü Bâb: Sahabenin (Allah Hepsinden Rız Olun) Fazileti Hakkında / 30

Dördüncü Bâb: Tevhidle İlgili Anlamlar Hakkında / 32

Beşinci Bâb: Tefrit Dili ile Tevhidin Beyanı Hakkında / 48

Altıncı Bâb: Tevhitte Yok Olma ve Tefritte Mahvolma Hakkında / 50

Yedinci Bâb: Her şeyin yok olacağı hakkında / 66

Sekizinci Bâb: Faniliğe Teşvik ve Bekada Yok Olma Hakkında / 74

Dokuzuncu Bâb: Hayret Makamı ve Derbederlik Hakkında / 85

Onuncu Bâb: Ruh ile İlgili Çeşitli Hususlar hakkında / 93

On Birinci Bâb: Gayb ve Ruh Sırrının Bilinemeyeceği Hakkında / 99

On İkinci Bâb: Kendi Nefsinden Şikâyet Etme Hakkında / 107

On Üçüncü Bâb: Sabırsız İnsanın Yerilmesi ve Gönülle İlgili Anlamlar / 113

On Dördüncü Bâb: Dünyanın Yerilmesi ve Zalim Felekten Şikâyet / 118

On Beşinci Bâb: Mahrem Bir Dostla Buluşma Duası Hakkında / 124

On Altıncı Bâb: İnziva, Keder, Dert ve Sabırlı Olmayı Tercih Etmek Hakkında / 128

On Yedinci Bâb: Suskunluğu Tercih Etmenin Faydası Hakkında / 132

On Sekizinci Bâb: Yüce Ülkülü ve İşte Tam Olma Hakkında / 136

On Dokuzuncu Bâb: Ayrılığı Terk Etme ve Topluluk Bulma Hakkında / 145

Yirminci Bâb: Tevazu, Sıkıntı Çekmek ve Tek Renk Olmayı Tercih Etmek / 150

Yirmi Birinci Bâb: İşi Allah'a Bırakmak ve Her Şeyi O'ndan Bilmek / 155

Yirmi İkinci Bâb: Ahirete Yönelmek ve Dünyayı Terk Etmek Hakkında / 161

Yirmi Üçüncü Bâb: Akıbet Korkusu ve Hayattan Bıkkınlık Hakkında / 166

Yirmi Dördüncü Bâb: Ölümün Kaçınılmazlığı ve Yeryüzünün Ölülerin Toprağı

Olduğu Hakkında / 176

Yirmi Beşinci Bâb: Ölenlerin Mersiyeleri Hakkında / 182

Yirmi Altıncı Bâb: Ağlama Adabı Hakkında / 189

Yirmi Yedinci Bâb: Ümitsizlik ve Âcizliğin İtiraf Edilmesi Hakkında / 197

Yirmi Sekizinci Bâb: Ümitli Olmak Hakkında / 204

Yirmi Dokuzuncu Bâb: Sevgiliye Duyulan Arzu Hakkında / 207

Otuzuncu Bâb: Mâşuktan Vazgeçmek Hakkında / 218
Otuz Birinci Bâb: Sevgilinin Vuslatına Kimsenin Eremeyeceği Hakkında / 224
Otuz İkinci Bâb: Sevgiliden Şikâyet Etme Hakkında / 237
Otuz Üçüncü Bâb: Sevgilinin Şükürü Hakkında / 247
Otuz Dördüncü Bâb: Sevgilinin Geliş Şekli Hakkında / 256
Otuz Beşinci Bâb: Sevgilinin Yüzü ve Saçının Vasfı Hakkında / 262
Otuz Altıncı Bâb: Sevgilinin Gözü ve Kaşının Vasfı Hakkında / 274
Otuz Yedinci Bâb: Sevgilinin Ayva Tüyü ve Beni Hakkında / 278
Otuz Sekizinci Bâb: Sevgilinin Dudağı ve Ağzının Vasfı Hakkında / 282
Otuz Dokuzuncu Bâb: Sevgilinin Beli ve Boyunun Vasfı Hakkında / 287
Kırkıncı Bâb: Sevgilin Nazı ve Vefasızlığı Hakkında / 289
Kırk Birinci Bâb: Âşığın Çaresizliği Hakkında / 295
Kırk İkinci Bâb: Âşığın Dertlenmesi Hakkında / 302
Kırk Üçüncü Bâb: Âşığın Dertlenmesi Hakkında / 306
Kırk Dördüncü Bâb: Dervişlik ve Sarhoşluk Hakkında / 310
Kırk Beşinci Bâb: Gülle İlgili Anlamlar Hakkında / 323
Kırk Altıncı Bâb: Sabah ile İlgili Anlamlar Hakkında / 333
Kırk Yedinci Bâb: Mum ile İlgili Anlamlar Hakkında / 338
Kırk Sekizinci Bâb: Mumun Diliyle Konuşmak Hakkında / 357
Kırk Dokuzuncu Bâb: Pervâne Diliyle Konuşmak / 374
Ellinci Bâb: Kitabın Hatimesi / 377

BİRİNCİ BÂB:

YÜCE ALLAH'IN TEVHİDİ HAKKINDA

1

Ey senin halisliğin! Her korkudan münezzehdir!
Senin kutsallığın idrakten mukaddestir!
Senin yolunda toz olur yüz binlerce âlem
Senin mahallende toprak olur yüz binlerce âdem!

2

Senin vafında akıl, deliliğe büründü
Can sustu ve âcizlikle mesken tuttu.
Senin tecelli mumun ortaya çıkınca
Feleğin tavus kuşu pervânenin mezhebine girdi!

3

Ey sekiz cennet! Senin kapına fedadır
O yedi felek, Senin kapının bekçisidir!
Sarı yanak, mor elbise ve nurlu güneş
Senin kapındaki tozun bir zerresine avaredir!

4

Senin vasfın, köhnemiş aklın ölçüsüne sığmayandır,
Senin hakkında ne söylenmişse sadece sıcak gözyaşıdır!
Her iki cihanda açan Senin vasfının bütün gülleri
Senin tevhid vadinde birer dikendir!

5

Can mahvoldu ve Senin yüzünü hiç görmedi,
Gönül kanla doldu ve Senin mahallenin toprağının
kymetini bilmedi.
Ey bir kıl ucundan iki cihanı meydana çıkaran!
Kimse iki cihanda da Seni bir kıl ucu kadar tanımadı!

6

Gönül, Senden bir hayat istediği için can bulur
Can, Senden kurtuluş istediği vakit yeniden kurtuluş bulur!
Eğer Senin gölgen bir zerrenin üzerine düşerse,
Güneş, o zerreden bir zekât ister!

7

Alçak dünya, aklın sermayesidir
Senin vafında âcizlik onun en yüce payesidir.
Bir an olsun Senin hevesine düşen her zerre,
Hakikaten yüzlerce güneş onun gölgesindedir!

8

Bütün felekler Senin vafına avaredir!
Gönül ateşi, her vefasına layık değildir.
Senin yanında iki âlem nasıl hiç olarak değerlendirilir?
Senin olduğun yerde iki âlem ve bir zerre tektir!

9

Senin vafına, bilge kişinin akıl eli ulaşmaz!
Görüş sahibi, can özünün idrakine ulaşmaz.
İki âlemin, Onun yüceliğinin bir ışığı olduğu arşın
Bir karınca ulaşmazsa eğer bu hiç garip olmaz!

10

Ey Senin yüzünden ışıksız ve uykusuz kalmış felek
Senin şevkinden dolayı nasıl da cıva gibi avare olmuş!
Her an Senden dolayı yüz binlerce gönül kana bulanmış
Yüz binlerce canı mahveden gönül kimindir?

11

Onun altüst ettiği güneş
Seninle, bir bakış ümidiyle dolaşiyor.
Senin şükürünün tatlı zevki ile felek papağanı
Seni buluncaya kadar başıboş dolaşiyor.

12

Saf yokluk âlemi onun sermayesidir,
Altı günlükken Senin lütfun onun bakıcısıdır.
Senin lütfunun gölgesinde oturan her zerre,
Sekiz cennet üzerinde sonsuza dek onun gölgesidir.

13

Senin lütfundan iz taşıyan her gönül
İki cihanda kendi maksadını bulur.
Senin yolunda canının yarısını veren herkes
Senin lütfunla yüz binlerce can bulur.

14

Senin kısmet dairenede olan her nokta
Nimet sofrandaki dostlardır.
Eğer sinede bir zerre açılırsa,
Derya derya, cihan cihan Senin rahmetindir!

15

Hem sonsuzluğun lütuf denizinde cevhersin,
Hem de iki cihan perdesinde sırlar hazinesisin.
Çok fazla ortadasın ancak çok da gizlisin,
Dünyanın dışındasın ama canın içindedin!

16

Ne akıl, Senin sonsuz özüne ulaşır
Ne fikir Senin cemâlinin sınırlarına erişir.
Hiç kimse Senin kemâlinin özüne ulaşamaz,
Senden başka Senin kemâline ulaşan nerede!

17

Ne akıl, o ebedî huzura ulaşır
Ne ruh, ümit zenginliğinin kıymetine kavuşur.
Eğer gölge hareket ediyorsa ya da durmuşsa,
Var olan her şey güneşe nasıl kavuşur?

18

Ne akıl, Senin kemâlinin sınırına ulaşır,
Ne can, Senin celâlinin halvethanesine kavuşur.
Dünyanın bütün zerrelere görülse de
Erişmek mümkün değildir Senin cemâline.

19

Senin olduğun yere hiçbir savaşçı gelmez,
Görüş habercisinin ve hazinedarın akli yetmez.
Özetle kimseye yolun olmadığı Senin özüne
Hiç kimse erişemedi ve asla erişemez!

20

Hiçbir bolluk Senin mahallene layık değildir,
Hiçbir iyilik de buna muzaffer değildir.
Aman ha zerre kadar başka hayale dalma!
Yazıktır, eğer başka bir hayalin olursa!

21

Eğer diğerleri Seninle birlikte olmazsa ne olur?
Bir zerre, gölgeyle olmazsa ne olur?
Binlerce arşın olduğu yer bir sivrisinektir,
Bir avuç sivrisinek olmazsa ne olur?

22

Ey tüm cihanda Senin dışındakiler bir kıl bile olmayan!
Bütün dünyada Senin yüzünden başka bir yüz yoktur!
Her iki cihanda baktığım her taraf,
Senin tarafındır ve bu kusur değildir!

23

Bizim her iki âlemde Senden başka kimsemiz yoktur,
Senin o benzersiz huzurunda boğulan yoktur.
Gözbebeği daha ne kadar huzurdan bahsedecek!
Senin dışında var olan her şey aslında Senin dışında değildir!

24

Senin huzurunda yüz binlerce can bir kıl ucudur,
Senin kurbunda, yedi felek bir kıl ucudur!
İki cihandan bir kıl ucu kadar ortaya çıkınca
Senden başkası bir kıl bile değildir iki dünyada!

25

Senin vasfına bizim aklımız ve bilgimiz varamadı
Bir damla, yedi denizin etrafına ulaşamadı
Senin olduğun on sekiz bin âlem
Bir sineğin kanadı gibidir, kimse oraya ulaşamadı.

26

Seni tanımada söz etmek eksikliklerdir
Çünkü Sen yine Seninle bilinebilirsin!
Onun körlüğüne aydınlık olan güneş için
Senin zatında sabah vakti onun tazminatıdır!

27

Felek Senden dolayı daha fazla başsız ve ayaksız olmaz
Her iki âlemde Senden dolayı daha fazla beden bulunmaz
Dünyanın büyükleri Senden çok bahsettiler ancak
Şüphesiz hiçbiri bir sözden fazlasını bilmez!

28

Konuşma ve dinlemeye geldiğin an
Yüzlerce düğümlü âlemin anahtarı olursun.
Açık olmayan her şey gizlidir,
Sana aşikâr olan şeyden daha da açıktır!

29

Sen olmadan beden dinlenemez,
Seninle birlikte yokluktan başkası seçilemez.
Garip bir iş ki Sana ulaşmak da
Senden bir an kopmak da mümkün olamaz!

30

Seni beklemede felek çok fazla döndü,
Her gece sabaha kadar şevkten dolayı kana bulandı.
Sana, hiçbir taraftan yol bulunamayacağı için
Kendinde yüz binlerce asır çoğaldı.

31

Senin mülkünde ikilik yoktur, ey daima Sen!
Senin mülkün manevi olarak birdir, ey daima Sen!
Bizim canımızın sırlarının sırrını bilirsin,
Çünkü canın özü Sensin, ey daima Sen!

32

Ya Rab! Bütün sırları Sen bilirsin, Sen!
Her işin ölçüsünü Sen bilirsin, Sen!
Yaratılışımızda olan bu sırdan,
Kimse haberdar değildir, ancak Sen bilirsin, Sen!

33

Senin zatın ezelden ebede kadar kaimdir, eyvallah!
Senin dışında olanlar cahildir, yeterince bilen Sensin!
Eğer talep eli Senin huzuruna ulaşmazsa
Senin huzurundan dolayı şaşkınlığım daimdir!

34

Senin yolunda koşan akıl nerede!
Senin izzetinle konuşan can nerede!
Bak gör, biz Seni arıyoruz,
Hepsi Sen olduğun için Seni arayan kimdir, hani nerede!

35

Ey beka pınarı! Olmadığın hangi beka vardır?
Ne bir yerdesin ne de olmadığın bir yer vardır!
Ey yere ve yöne ihtiyaç duymayan Senin canın!
Artık Sen neredesin, olmadığın yer neresidir!

36

Senin zatın hakkında yıllarca söz söylemişiz,
Birçok kitap görmüş ve okumuşuz.
Pîr sözünden bahsederek gelmişiz
“Ey Sen, hep Sen” hepimiz batmışız!

37

Senin yolunda marifeti yanlış bildik
Yol nedir, marifet nedir? Biz neyi bildik?
Seni bir bilmek ve iki âlemden feryat etmekte.
Bizim bildiğimiz türden değildir!

38

Senin cemâlinin zerresini gören göz nerede?
Senin kemâlinin eşliğini bilen akıl nerede?
Dünyanın tüm zerrelerini görse de
Senin vuslat kapını görmek nerede!

39

Senin esrârın harflerde bulunamaz
Senin sayın eliflerde olamaz
Sen sonsuzsun, hiç kimse
Vâkıf olamaz Senin hikmetine.

40

Ey küfrün ve dinin ötesinde olan Sen!
Dikenden ve terencebinden arisin
Çiçekten, nazik gülden ötesin,
Dağdan, yamaçtan ve yüzük taşından berisin!

41

Âlemi, Senin hikmetinle dolu görüyorum
Bir daireyi Senin nimetinle dolu görüyorum
Bir bir zerreler tüm ömrünü adanmış
Derya derya Senin kudretini görüyorum.

42

Ey sonsuz rahmet ve cömertlik, Sendendir!
Her bir parçada olan binlerce ayet, Sendendir!
Eğer bütün ufuklar yoldan saparsa
Senden gelecek olan ancak hidayettir!

43

Ey cenneti aydınlatan lütfunun güzel kokusu!
Cehennem, Senin kahr ateşinin sıcaklığıyla yanar.
Eğer senin dert mektubunun okunması gerekliyse
Elli bin yıllık nasibim vardır benim!

44

Hem avuç ve duman üzerinde mülk sürebilirsin,
Hem hepsiyle birlikte hem de ayrı kalabilirsin.
Eğer dudak üzerine sükûnetten bir mühür vurduysam,
Sen, alın yazısını mühürle okuyabilirsin!

45

Ey bir parça bilenlerin kemâlini bilen,
Yaşlıların ve gençlerin özelliklerini bilen!
Senin vafında dilim tutulsa da
Dilsizlerin dilini bildiğini bilirim!

46

Ey hükümle mülkü yöneten Sen!
Gönülde, yazılmamış yazıyı okursun Sen!
Yüreğimde söylediğimi Sana söylemesem de
Söylenmeyi ve duyulmayı bilirsin Sen!

47

Can, yüreğin ta içinden Sana şükrediyor
Senin boğulmuşun her iki cihanda dile geliyor
Senin şükürünü söylemeyi bu dil bilmiyorsa da
Benim her bir zerrem yüzlerce dille söylüyor!

48

Eğer Senin kederin bir an el verirse, o iyidir!
İki âlemden iyi olan o an, güzeldir!
Senin övgün hiçbir dille yapılamadığı için
Seni Seninle bırakırım, bu iyidir!

49

Hem kendi çağırıkların vardır
Hem de kendi kapından sürdüklerin!
Hem çağırılanlar, hem sürülenler batmıştır,
Senin, çok fazla dibe batmışın vardır!

50

Kaybolmuş divane ve akıllı, Sendedir!
Zerre zerre hâsıl olan ipucu Sendedir!
Gönlümde Senin vuslat sabahın doğuncaya dek
İki cihan gönlümde kayboldu, gönül ise Sendedir!

51

Akıl hem Senin özünden işaret arıyor
Hem de Seni anlamayı dünyada arıyor
Ey canın ve gönlün rahatı! Kalmışım garip!
Sen gönüldeyin ve gönül Seni canla başla arıyor!

52

İki cihanda kimse Senin yoldaşın olmadığı için
Hiç kimse Senin sırrını asla bilemedi
Senin huzurunda geçmişim kendimden
Ey Hâzır-ı Gâip! Seni kimde arayayım?

53

Hâzır-ı Gâip olduğun için neye feryat edeyim?
Senden bir iz olmayınca işareti nereye koyayım?
Sonunda sen benimlesin ve ben Seninle birlikte
Bu sonsuz ayrılık derdini nereye atayım?

54

Ey iki dünyanın halkı! Seni zikreder
Ey kâinatın tamamı! Sana bağlıdır
Her ne kadar çabayla Sana kavuşmak mümkün olmasa da
Sen her biriyle berabersin ve hepsi Seni anar!

55

Ey uygun olanı bilen Sen!
Büyük küçük işi en iyi şekilde yürütürsün
Her hayvanın rızık vereni ve koruyansın!
Avare halkın işini yapan Sensin!

56

Benim alçalmam bendendir, izzet Senden!
Bu âciz gönül, izzeti Senden ister.
Sahip olduğun her şeyin sırrı sana açık değildir,
Seninle hiçbir şekilde yetinmem ben!

57

Bazen sabah vaktinin sedasıyla hediye verirsin
Bazen de bir ah için bana şeref verirsin
Kendimi kaybetmek istiyorum çünkü Sen
Kendinden geçtiğinde kendine vuslat yolu verirsin!

58

İki dünyanın mülkünde padişahlık yap!
Bizim gönlümüzü ve canımızı ilahî olana bağışla!
Senin benden olduğun ne kadar söylenilmese de
Sen ne yapmak istersen yap, ben Sendenim!

59

Ey benim gönlüme kurulmuş! Canlı mısın değil misin?
Böylesine aşikâr olmakla, gizli misin değil misin?
Asla bilemeyeceğim şeyi bu kula söyle
O Sen misin değil misin?